

Պարագլուխ լեալ կանանց՝ երգէր ըզբան օրհներգութեանն։
 Իսկ աստէն, ընդ ընկղմել Փարաւօնին աներեւոյթ,
 Դասագլուխ լինէր կանանց Մագթաղենին Մարիամ,
 Որ դեգերէր ի պարտիզին և պարտիզպան կարծեալ ըզՏէրն,
 Անձկանօք հարցանէր. Տէր, դո՞ւ բարձեր, արդեօք ըզՏէրն.
 Ասա՛ ինձ, թէ՛ ո՞ւր եղեր, զի ես առից ըզնա ինձ։
 Ո՛ր, ո՛ր Մարիամ, միթէ՛ Յիսուս քո բաժին է, որ զայն առնուս
 դու միայն։

Եւ երբ Յիսուս աղու ձայնիւ կոչեց զանուն, Մարիամ,
 Մագթաղենին խանդաղատեալ փարիլ կամէր զոտիւք սիրոյն.
 Դեռ աստ եմ, Մարիամ, մի խուճապեր մերձենալ յիս.
 Ե՛րթ, ասէր, վաղագոյն դու առ եղբարսն իմ՝ թափառեալ,
 Ասա՛ տեսի ես ըզՏէրն ի պարտիզին, Յարեա՛ւ, Յարեա՛ւ։

(Ի Հրաւիրակէն Երկրին Աւետեաց)

ՔՐԻՍՏՈՍԻ Ս. ՅԱՐՈՒԹԻԻՆԸ

«Զոր Աստուած յարոյց՝ լուծեալ զեր-
 կունս մահու. քանզի ոչ էր հնար ըմ-
 բռնել նմա ի նմանէ»։

Գործք. Բ. 24։

ՄԵՐ Ժողովրդի մէջ նախապաշարմունքի կարգ է ան-
 ցել այն միաբնակ թէ Զատիկը որ եկաւ՝ քրիստոնեան իւր
 հաշիւները վերջացնում է եկեղեցու հետ։ Եթէ պատա-
 հում էր Մեծ պատին՝ Աստուածը մէկ մէկ միան էր ձգում,
 ժամ էր գնում, այժմ այլ ևս առանձին կարիք չկայ. եր-
 կար ժամասացութիւնները վերջացել են, եղած կարծն էլ
 նոցա գրաւչութիւնը չունի. եթէ մի քանի եկեղեցիներում
 նշան երեւացել էր, որ Աստուծոյ տունը Աստուծոյ պատուէր-

ները յայտնելու, աւետարանի ճշմարտութիւնները սովորեցնելու անդ պէտք է լինի՝ զրի սեն ու սպիտակը ջուղ մի տէրտէր, կամ հեռուից մօտիկից եկած մի վարդապետ սեղան էր բարձրացել ու քարոզ խօսել, այդ էլ դադարում է։ Շատ շատերի կարծիքով քարոզ ասածդ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մի խրատ, որ հոգեւորականները պարտաւոր են տալ աշխարհական մարդոց, նրանք իրենց պարտքը կատարում են, երբ որ յիշեցնում են—ապաշխարութեան օրեր է, ժամ եկէք, միմեանց սիրեցէք, մի՛ զրկէք, սուտ մի՛ խօսէք եւն. սրանք էլ իրենց պարտքն են կատարում, մէկ երկու անգամ այդպիսի խրատներ լսելով,—վերջացաւ. զատկին ո՞վ գլուխ ունի քարոզ լսելու։ Եւ գուրս է գալիս, որ քրիստոնէութեան ամենամեծ աօնը մատաղ, կամ զատկական գառ ու խմբերդէն ուտելու, նոր շորեր հագնելու և իրար տուն շնորհաւորութեան գնալու համար է միայն։ Մեր քահանաներն էլ, փառք Աստուծոյ, լաւ են ծանաչում իրենց ժողովրդին, գիտեն ամէն կերպ յարմարուել նրա տրամադրութեանը. չէ՛ թէ քարոզ, տեղ տեղ, մանաւանդ քաղաքներում, շատ մարդ պատարագ լսելու զիւրութիւն անգամ չունի. զատիկ կիւրակէ օրը պատարագը կից են անում, շտապ շտապ, որպէս զի շուտ աղատունն, անօրհնէք ման գան. ժողովուրդն էլ ազատ լինի վաղ սկսելու իւր շնորհաւորութիւնները։ Եւ ահա պտտում են ամէնքն՝ ամբողջ օրը, սրանք անէ տուն ընկնում — «Այսօր յարեաւ . . . » շարականը վրայ տալիս, նրանք պատահողին «Քրիստոս յարեաւ» են ասում անցնում, և հազարից մէկը չի կանգնում, ինքն իրեն հարցնում, թէ ի՞նչ խորհուրդ ունի իւր ասածը — ի՞նչ ահաւոր, բաղմամբովանդակ ու մեծ խորհուրդ։

Սակայն, ինչպէս Առաքեալը վկայում է՝ այդ խորհուրդն է քրիստոնէութեան հիմնաքարը. եթէ Քրիստոս յարութիւն առած չլինէր, Նորա ամբողջ քարոզութիւնը զուր կանցնէր, քրիստոնէութիւնը հիմք չէր ունենայ. եթէ յարութեան խորհուրդը չըմբռնէք, միևնոյն է թէ քրիստոնէութիւնն իւր տեղով չենք ըմբռնում։ Նորա համար և քրիստոնէութիւնը տարածող առաքեալների առաջին քա-

բողը յարութեան քարոզ էր. որչափ հեռու ենք մենք այդ առաջին ժամանակի քրիստոնէութիւնից՝ ապացոյց հէնց այդ, որ նոցա առաջինը մեզ համար վերջին է դարձել. յարութեան քարոզով մենք ամենեւին չենք հետաքրքրուում նորա մասին ոչ մի պարզ գաղափար չունինք, մինչդեռ այդ գաղափարից է կախուած մեր ճշմարիտ քրիստոնեայ լինելը կամ չլինելը: Իսկ ինչպէս կարող ենք ստանալ այդ գաղափարը եթէ ոչ կրկին առաքեալների քարոզութեանը դառնալով և աշխատելով նոցա համար ունեցած խորհուրդն ու նշանակութիւնը բմբռնել:— Դուք, ասում են նոքա հրէայ ժողովրդին, Յիսուսին խաչ հանեցիք և կարծում էք, թէ մեռաւ անցաւ, բայց մենք վկայ ենք, որ նա յարութիւն է առել ու կենդանի է:— Չմոռանա՛նք, որ այդ ասողները Յիսուսի մասնութեան ժամին թողել փախել էին ու նոցանից ամենաքաջն այդ գիշեր երեք անգամ ուրացել ժխտել էր նորա աշակերտ լինելը. մինչ այժմ վկայ դառնալով նորա յարութեան՝ բոլորը պատրաստ էին աւելի շուտ խաչ բարձրանալ նորա նման, քան յետ կենալ իրենց վկայած ճշմարտութիւնից:— Մեր առաջին հարցն այն է ուրեմն, թէ ինչպէս կատարուեց այդ մեծ փոփոխութիւնը, ինչպէս համոզուեցան առաքեալները, որ Յիսուս յարութիւն է առել, և ինչո՞ւ այդչափ կարեւոր և հիմնական նշանակութիւն ունէր նոցա համար յարութեան խորհուրդը: Ապա կարող ենք հարցնել, թէ ինչպէս պէտք է ձեռք բերենք մենք նոյն համոզումը և ի՞նչ արժէք ունի այն մեզ համար, ու ականել վերջապէս, թէ ի՞նչ նշանակւում է ցոյց աւելիս իւր ոյժն աշխարհի մէջ այդ համոզմունքը:

Պետրոս առաքեալի մի ակնարկը առաջնորդում է մեզ նորա և իւր ընկերների տրամադրութեան խորքը թափանցելու. Աստուած յարութիւն տուաւ խաչեցեալ Յիսուսին, որովհետեւ անհնարին էր որ նա մահուան ձեռքում գերի մնար:— Քանի՜ քանի՞ անգամ արդեօք իրենք իրենց հարց էին տուել Յիսուսի աշակերտները, ինչպէս եղաւ այս ամէնը, ինչպէս կարող էր նա մեռնել— նա, որի մէջ մահկանացու ոչինչ չկար, որ Խորայէլի փրկիչը պէտք է լինէր և

իրօք արդէն շատ անհատներ չամար իրրե փրկիչ հանդիսացել էր: Մեռնում են մարդիկ այն պատճառաւ, որ մեղքի տակ են, որ նիւթական ցանկութիւնները կաշկանդում են նոցա հողագինտի հետ, մաշում նոցա ոսկորներն ու հող դարձնում: Իսկ Յիսուս իշխան էր մեղքի, ոչ մի մեղանշական հակում գլուխ չէր բարձրացրել Նորա անաբաւ սրտի մէջ, որ լի էր եղել միշտ սրբազան ոգևորութեամբ՝ միշտ և միայն Աստուածային Հոգւոյ թելադրութիւններին հետեւելու պատրաստ, որից ուրեմն երբէք մի եղծիչ ու քայքայիչ սերմ չէր ընկել Նորա անապական մարմնի մէջ: Մահուան են դատապարտուում մարդիկ նաև աշխարհի անիրաւութեան երեսից, և Աստուած թոյլ է տալիս, որ չարը յաղթանակէ, երբեմն նաև անմեղ զոհեր տանէ. բայց եթէ ի մօտոյ քննենք, կանոնենք, որ կատարեալ զոհ իսկապէս ոչ ոք չի եղել, մէկը տուժում է իւր գործած սխալների միւսը մերձաւորների յանցանքի պատճառաւ, — ամենքն ունին չարութեան և ստութեան այնչափ թոյն իրենց մէջ, որ բաւական էր նոցա դատապարտութեան համար, եթէ զրոյց իսկ չկար դատաստանը: Իսկ Յիսուս, որ համակ ճշմարտութիւն էր և սրբութիւն, որ իւր շուրջը միայն բարիք էր սփռել, որի խօսքը լոյս էր եղել՝ կոյր աչքերն և կոյր մըտքերը բացել, որի շունչը կենդանութիւն էր տուել մեռածին, զօրութիւն ընկածին, դաւարումն դոսացածին... Նա ինչո՞ւ պէտք է դատապարտուէր, ինչո՞ւ պէտք է արդար Աստուած թոյլ տար, որ Նա անարդարութեան նշաւակ լինէր, անարգանք ու տանջանք կրէր, մահուան դառնութիւնը ճաշակէր: Ինչո՞ւ... ինչպէ՞ս կարող էր լինել այդ ամենը, եթէ յիրաւի արդարադատ Աստուծոյ օրէնքն է աշխարհ կսռալարում, եթէ սրբութիւնը կենդանարար է, ճշմարտութիւնը յաղթական, բարութիւնն ամենագօր...

Մենք դուցէ ընդունակ չենք այլ ևս չափելու ինչպէս հարկ է այն ահագին ծանրութիւնը, որով այս հարցերը պէտք է ձնշէին առաքեալներին: Իրրե ջերմեռանդ հրէաներ նոքա մի վայրկեան անգամ Աստուծոյ արդարադատ զօրութեան վերայ չէին կասկածել. իրրե Յիսուսի անմիջական հետեւող

ներ նորա երկար ժամանակ շնչել էին այն անմահական մրթնորորակցի որ Աստուծոյ Որդու շուրջը պէտք է տարածուած լինէր՝ գտնուել էին նորա գերբնական անձնաւորութեան հրապշրիները, ապրել այն գիտակցութեամբ, թէ այսօր չէ վաղը իրբեւ աշխարհ նուաճող զօրութիւն հանդէս կգայ նորա մէջ գործող այն երկնային բարոյական տարրը որի բաբերար ազդեցութիւնն զգում էին իրենց հոգու խորքում։ իրենց ներքին կեանքի իւրաքանչիւր շարժման վերայ։ Եւ յանկարծ ամէն ինչ տակն ու վրայ է լինում։ Խորայնի վերկիւնք մի խեղճ կալանաւոր է թշնամիների ձեռքում՝ ամենամեղաւորն ու անարգը մարդկանցից ատենն՝ առաջ. մի քանի սգորմելի գինուորներ նորա ձեռները կապում են և հրեշտակների գնակը չեն իջնում՝ արձակելու. կեղծաւոր անձնահաճ գառաւորներ գառում են նորան և երկինքը լռել է, արդարութեան կայծակներ չի թափում՝ նոցա գլխին. այլ ևս ի՞նչ բանի վերայ կարելի է ուրեմն յոյս դրնել, ուր որոնել մարդկային կեանքի խնայար, ում ապաւինել չարութեան և արիւնքութեան երեւոյց — Պէտք է լաւ պատկերացնենք մեզ առաքեալների այս յուսահատ դրութիւնը՝ հասկանալու համար նոցա գառապարակի վերաբերմունքը, որ ցոյց առին իրենց Վարդապետի մատնութեան ու չարչարանաց առդնապալից բոպկներում։ Անշուշտ միայն երկիւղը, մարդկային ստոր բնազդները չէին պատճառ, որ նորա այնպէս վատարար թողին փախան։ Որչափ և Փրկիչն աշխատել էր նախապատրաստել նոցա այս բոպկներին համար, այնուամենայնիւ հարուածը չափազանց զօրեղ էր և անակրնկալ. ի՞նչպէս. Աստուծոյ Յճեալը գերի, Կեանքի Առաջնորդը մահուան զրկում . . . և եթէ նա ինքն իրեն պաշտպանել չի կարողանում, եթէ չի պաշտպանում Խորայնի Աստուածը, ի՞նչ կարող են անել մի ճնշին խումբ անդէն Գալիլիացիներ. նոցա մտում էր մի մութ անկիւն որոնել, ուր իրենց ամօթը, իրենց թշուառութիւնը, իրենց յուսահատութիւնը ծածկէին . . . Եւ խաւար էր նոցա շուրջը, խաւար նոցա հոգու մէջ, անթափանցելի, ծանր խաւար — խեղդելու չափ։ Իսկ երբ յարութեան լոյսը փայլա-

տակեց այդ խաւարի մէջ, երբ Յարուցեալը նոցա առաջ յայտնուեցաւ և նոցա տանջող հարցը — ինչպէ՞ս կարող էր մեռնել Աստուծոյ Որդին — իւր լուծումն ընդունեց, և պարզուեց, որ Աստուածային Նախախնամութեան անօրինութիւնն էր այդ, որ Աստուծոյ Որդին կենդանի է, — կայ ուրախութիւն, որ համեմատուէր առաքեալների զբացածին: Նոցա ուրախութիւնն այնչափ մեծ չէր լինի սակայն ու նոցա ոգեւորութիւնը աշխարհ վերանորոգող ոյժ չէր դառնայ, եթէ նոքա ճաշակած չլինէին Նախապէս անյուսութեան խաւարի ամբողջ դառնութիւնը: Յարուցեալը նոցա աչքում իրրեմի ստուեր պէտք է երևար, իբրև մի անբացատրելի, ուրեմն և անխորհուրդ տեսիլք միայն՝ եթէ նոցա հոգու մէջ սեւեռուած չլինէր այն համոզմունքը, որ Նա զուր մեռաւ և մահուան արժանի ոչինչ չունէր, որ Նորա մեռնելուց յետոյ ոչ ոք իրաւունք չունէր այլ ևս ապրելու: Մի փաստ էր պէտք, որ այդ համոզմունքն հաստատուն իրախնութեան զօրութիւն ստանար, և երբ փաստը տրուեցաւ, դարձանալի չէ, որ նոցա մէջ ահագին փոփոխութիւն պէտք է տեղի ունենար: Այժմ նոքա աներկիւզ և համորձակ վկայել կարող էին, որ խաչեցեալ Նազովրեցու աշակերտներն, որովհետև իրենց աչքով տեսան, թէ ինչպէ՞ս Նա յաղթեց մահուան, և կեանքի իսկական աղբիւրը ճանաչեցին՝ սովորեցին ճշմարտութիւնն ու սրբութիւնը իբրև անպարտելի ոյժ գիտահատել:

Մեր առաջ, չնայելով որ բոլորովին ուրիշ պայմանների մէջ ենք գտնուում և դարերի անջրպետով հեռու նոցանից՝ նոյն ճանապարհն է գծած: Որպէս զի Քրիստոսի ս. Յարութիւնը լոկ մի վերացական ըմբռնում չլինի մեզ համար, այլ կենդանի իրողութիւն և կենդանաբար ճշմարտութիւն, պէտք է մենք ևս նախ այն համոզումը ձեռք բերենք, որ նա մեռնել չէր կարող: Ինքնախաբէութիւն կլինէր կարծել, թէ Եւզարեր կանանց ու մի քանի ուրիշ ականատեսների վկայութիւնը չսկի բաւական է, որ մենք Նորա յարութեանը հաւատանք: Նորա ժամանակակիցներն իսկ՝ այդպէս, օտարների ասելով

չեն հաւտացել, այլ Նորա շնաշխարհիկ կեանքի բոլոր հանգամանքներին ծանօթանալով և իրենց հոգու առաջ Նորան կենդանի տեսնելով: Հեշտ ու խելքի մօտիկ բան չէր կենդանի խոստովանել Նորան, որին մեռած տեսել էին. հեշտ չէ առհասարակ, եթէ լուրջ մտածենք՝ ընդունել, որ մէկը կայ կենդանի, մինչ ամէն ինչ մեռնում է մեր շուրջը, երեկուայ կենդանին այսօր հոգի հաւասարուում, տասը տարի առաջ անմահ հռչակուածն այսօր անյիշատակ մնում: Այո՛, աւեր ու ամայութիւն է մեր շուրջը՝ խաւար ոչ պակաս թանձրամած քան այն, որ խաչեցեալ Յիսուսի շուրջը պատեց ահաւոր ժամին. եթէ մենք այնչափ թեթեամիտ չլինէինք ու հաշիւ տայինք մեզ՝ ինչ սոսկալի բան է զգալ, որ մեր կեանքն սպառում է իւրաքանչիւր ակնթարթում, տեսնել, որ աշխարհը պտոյտ է դալիս մեր ոտքի տակ, և ոչ մի յենակէտ չունենալ, իրերի ու պատկերացումների հրակայական խառնուրդի մէջ ոչինչ չգտնել հաստատուն, ոչինչ արժէքաւոր և տեսական—պէտք է յուսահատութիւն մեզ տիրէր, և երթայինք առաջին պատահած ծառից կախուէինք: Քրիստոսի աշակերտներից միայն մատնիչն այդպէս վարուեց, որովհետեւ ինքն իւր համար փակել էր յուսոյ աղբիւրը, իսկ նոքա, որոնք չկամեցան հաշտուել այն մտքի հետ, թէ չարութիւնը բարւոյ, ստութիւնը ճշմարտի դէմ յաղթանակ տանել կարող է, արժանացան ճշմարտութեան յաղթանակը տեսնելու և վերածնուելու: Եւ նոյն ճշմարտութիւնը, որ նոցա առաջ կենդանի կերպով պատկերացել էր յանձին երկնաւոր Վարդապետի՝ մեր առաջ ևս կենդանի է Նորա թողած երկնաւոր վարդապետութեան, Նորա հաստատած ս. եկեղեցու միջոցաւ: Ընտանեկան յարկի ներքոյ քրիստոնէայ ծնողներից, դպրոցում ուսուցչի բերանից, եկեղեցում Աստուծոյ սեղանի վերայից լսած աւետարանը պէտք է մեր մէջ հաստատէ հեղհեղտէ այն զխաւցութիւնը, թէ մի իբօք գեղեցիկ, արժէքաւոր ու իւր ներքին դրութեամբ անպարտելի բան կայ կեանքի մէջ, որ եւր հետ աշխարհ է բերել Աստուծոյ Միածին Որդին: Այն ժամանակ մեր կուրծքի տակ մի անկիւն կունենանք, ուր

Յարութեան մեծ աւետիքն արձագանք գտնէ, և ընդունակ կլինինք գոնէ մի քանի ժամով հեռացնել մեզնից տխուր մտածութիւնները, գծուծ հաշիւներն ու առօրեայ հոգսերը, սրբազան բերկրանքով ու ողևորութեամբ զիմել անմահ Յարուցեալին: Նորա յարութեան խորհուրդի մէջ մեր սեփական կեանքի վերանորոգումը տեսնել:

Սակայն Յարութեան լոյսը պէտք է սփռուած լինի ոչ միայն մի քանի ասոնական ժամերի, այլ մեր ամբողջ կեանքի վերայ: Ինչպէս և Քրիստոս մի քանի օրուայ համար միայն յարութիւն չառաւ, այլ յաւիտենական կեանքի համար, — և խոստացաւ ընդ միշտ իւր հետևողների մէջ լինել: Յարութիւն քարոզող առաքեալներն իրեւ յայտարար նշան այն հաւատքի, որ իրենց միացնում էր կենդանի Փրկչի հետ, ցոյց էին տալիս ս. Հոգւոյ շնորհները: Խաչեցեալ Յիսուս, ասում էին նորա, յարութիւն առնելով՝ իւր Հօր մօտից ուղարկեց Ճշմարտութեան և սրբութեան այն Հոգին, որ, ինչպէս տեսնում էք, մեզ ողևորում, մեր բերանով լեզուներ է խօսում, մեր ձեռքով հրաշքներ գործում, ապաշխարեցէք և հաւատացէք Յարուցեալին, որպէս զի դուք ևս Հոգւոյ աւետիան ընդունէք: — Թուում է թէ առաքելական այս հրաւերը ներկայ ժամանակում աղգեցութիւն գործել չի կարող, որովհետեւ չենք տեսնում ս. Հոգւոյ շնորհները, որ Յարուցեալի կենդանի ներկայութիւնը մեր մէջ զգալ տար, ստիպէր հաւատալ նորան և ապաշխարել: Բայց այդպէս է միթէ: Աստուծոյ Հոգին առաքեալների բերանում լեզու դրաւ հեթանոսներին քարոզելու. նոյն Հոգին չէ՞ միթէ, որ աշխարհի բոլոր լեզուներով քարոզել է տալիս այսօր Ճշմարտութեան աւետարանը: Աստուծոյ Հոգւոյ զօրութեամբ առաքեալները կոյրերի աչքը բանում, հիւանդներին բժշկում էին. նոյն Աստուծոյ անունը չէ՞ գրուած այսօր հազարաւոր ապաստարանների, հիւանդանոցների, անկեղանոցների ճակատին: Աստուծոյ Հոգւով վառուած առաքեալներն իրենց ստացուածքը հասարակաց դարձրին, չունեորներին և կարօտեալներին բաժանելով՝ հանրամարդկային եղբայրութեան հիմքը դրին. կանգուն չէ միթէ, և օր աւուր աւելի չէ՞ ընդարձակուում

այդ հիմքի վերայ կառուցուած հսկայական անխորտակելի շինուածքը, որի հովանին վայելում են յաճախ ընտանին ու օտարը հաւասար չափով: Սիրոյ և եղբայրութեան անուշից ո՞վ այսօր չի խօսում: Իսկ ուր սէր և եղբայրութիւն կայ, ուր ընկածին ոտքի են կանգնեցնում տառապեալի դատը պաշտպանում, վշտացեալին ախտիում, քաղցածին հաց տալիս, մերկին զգեստ ... ուր յաւիտենական ճշմարտութեան լոյսն է սփռուում, բարոյական սրբութեան հուրը բորբոքում—այնտեղ Աստուծոյ Հոգին է գործում այնտեղ ներկայ է և կենդանի Յարուցեալ Փրկիչը: Եւ ամէն անգամ երբ հնչում է Յարութեան աւետիսը քրիստոնեայ աշխարհի մէջ, պէտք է նոր զօրութեամբ հանդէս գայ նաև կենդանարար ս. Հոգին, և Քրիստոսի իւրաքանչիւր հաւատացեալ Աստուծային Հոգւոյ այդ շարժումն զգալով իւր սրբտի խորքում, յառաջ ընթանայ արիաբար կեանքի ասպարէզի վերայ՝ մասնակցելու ճշմարտութեան, սրբութեան և սիրոյ յաղթանակին, Յարութեան օրհներգը բերան առած.—Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց, ալէլուիա:

Կ. Վ.

Զ Ա Տ Կ Ի Ն

Երբ դարնան առաջին ծիծեռնակի հետ
Նոր կեանքի մի վառ շունչ լցնում է հոգիս,
Երբ պղտոր վտակի ալիքներ վէտ—վէտ
Տալիս են մի քաղցրիկ ողջոյն հէք սրտիս,—

Զգում եմ, որ մաշուած ոյժերս են զարթնում,
Զգում եմ, որ դեռ ևս մօտ չէ ծերութիւն.
Նոր երգի դիւթական ձայներ եմ լսում,
Եւ մատաղ հուր—բոցով եռում իմ արիւն ...